

Nejmeddin Kubra

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar
написано kitapcy | 22 январа, 2025
Nejmeddin Kubra

NEJMEDDIN KUBRA

XII-XIII asyrlar türkmenleriň we umumy yslam dünýäsiniň ylymda medeniýetde, syýasatda we dini ugurlarda ösüslere gadam basan döwrüdir. Bu döwürde Ymam Gazaly, Muhiddin ibn Araby, Seýit Ahmet Rifaýy, Ebul Hasan Şazyly, Ebul Nejibi Suhrawerdi, Jelaledin Rumi, Sadreddin Konýewi, Ferideddin Attar, Hoja Ahmet Ýasawy, Hoja Ýusup Hemedany ýaly tasawwuf we taryhat pirleri ösüp ýetişipdir. Nejmeddin Kubra hem hut şu döwürde ýaşap geçen beýik pirleriň biridir. Geliň, Nejmeddin Kubra barada öň bize mälim bolan we mälim bolmadyk birnäçe gyzykly maglumatlary bilmäge çalyşalyň.

■ Nejmeddin Kubra kim bolupdyr?

Nejmeddin Kubra 540/1145-nji ýylda Hywada dünýä inýär we 618/1221-nji ýylda bolsa mongollara garşy bolan söweşde Ürgenç şäherinde şehit bolýar. Asyl ady Ebul Jennab Ahmet ibn Omar bolupdyr. Nejmeddin ady oňa Kubra lakamy bilen birlikde ýaşlygyndan ýiti zehini, we girişen her bir ylmy jedellerden ýeňiji bolup çykýandygy üçin halypasy tarapyndan berilýär. Altmyşa golaý müridi welilik derejesine çenli ýetmäge eden uly hyzmatlary üçin oňa "welileriň şeyhi" derejesi berilipdir. Söwda bilen meşgullanmak bilen birlikde dini bilimlerini öwrenmeklige ähmiýet beren maşgalada kemala gelen Nejmeddin Kubra ýaşlyk ýyllaryny Horezmde geçireninden soňra ylymyny çuňlaşdyrmak üçin öz döwrüniň möhüm ylym merkezlerine syýahat edýär. Nişapur, Hemedan, Yspyhan, Mekke, Aleksandriýa ýaly şäherlerde döwrüniň meşhur halypalaryndan hadys öwrenen Nejmeddin Kubra Aleksandriýada wagty düýşünde Pygamberimiz Muhammet Sallallahy Aleýhi Wesselämiň özüne "Ebul-Jennab" ýagny, "dünýäniň özüne çekiji gозelliklerinden we ahyretde

ryswa bolmakdan çekinen" manysynda at berýär we oňa hadys ylmy bilen has-da meşgullanmaga hem-de gijelerine hasam köp "Gurhan" okamagy nesihat edipdir. 35 ýaşyna çenli hadys ylmy bilen meşgullanan Nejmeddin Kubra soňra tasawwuf ylmy bilen içgin gyzyklanyp başlaýar. Zahyry ylymlary ýeterlik öwrenenden soňra ruhy taýdan kämillik derejesini ýokarlandyrmak maksady bilen kämil mürşidiň gözlegine çykýar. Şol wagtlar Dizful şäherindekä hassalaýar we şäheriň tanymal şeyhlerinden Ysmaýyl Kasrynyň dergähinde myhmançylykda bolýar. Zahyry ylymlardaky alan garaýşynyň ony tekepbirlige uçratmak ähtimallygynyň bolaýmagyndan çekinen Ysmaýyl Kasry ony terbiýelemek we irşad üçin Ebun-Nejibi Suhrawerdiniň halypasy Ammar Ýasir el-Bitlisiniň ýanyna iberýär. Bitlisiniň ýanynda hem sowukganlylygyny saklap bilmändigi üçin Bitlisi Nejmeddin Kubrany Kairdäki Kazerunly Ruzbihan el-Wezzan el-Müsriniň ýanyna ugradýar. Aýtmaklaryna görä, Nejmeddin Kubra Şeýh Ruzbihanyň ýanyndaka örän ujypsyz mukdardaky suw bilen täret alyp durandygyny görýär we şol wagt şeýh onuň üstüne birnäçe damja suwy serpýär, Nejmeddin Kubra gulagynda bat bilen urulan ýumrugyň urgysy ýaly urgy duýýar. Şeýlelikde onuň içindäki men-menlik duýgusy ullakan zarba görýär, şeýdip onuň ol ýerik ugradylmaghnyň asyl maksady orta çykýar. Ol ýerde şeýhiň terbiýesinden geçip we onuň gyzy bilen nikalaşandan soňra gaýtadan Şeýh Ammar Ýasyryň ýanyna gelip ylym almagyny dowam etdirýär. Müsüre gaýdyp barýarka, Şeýh Ruzbihan Şeýh Ammara bermek üçin bir hat berýär. Ol hatda "Sende näçe mis bolsa ugrat, men olaryň hemmesini sap altyna öwreýin" Bu söz arkaly Nejmeddiniň kämillige ýetendigine yşarat edýärdi. Rowaýatlara görä, Nejmeddin Kubranyň tasawwuf ylmyna gönükmeginiň sebabi Töwrizde ylym öwrenip ýörkä, Baba Fereç Töwrizli atly bir derwüşe sataşanlygyndadyr. Bu derwüş oňa zahyry ylymlardan daşlaşdyryp, Nejmeddin Kubra köne derwüş hyrkasyny geýdirmegi başaýar.

Dört ýyl geçenden soňra dogdyk depesi Horezme dolanan Nejmeddin Kubra şondan soňra müridlerini irşad etmäge gönükdirýär. Wepat bolan wagtyna çenli 38 ýylllyk döwürde ençeme adam onuň ylym mejlislerine gatnaşmak bagtyna eýe

bolupdyr. Olardan Radyýuddin Aly Lala, Sadeddin Hammuýe, Seýfuddin Baherzi, Baba Kemal Jendi, Jemaleddin Jili, Nejmeddin Daýe ýaly pirlər hut Nejmeddin Kubranyň elinden çykan beýik pirlerden birnäçesidir. Jeleleddin Rumynyň kakasy Bahaweddin Weled hem onuň müritlelerinden bolupdyr. Şeýle hem meşhur pir Ferideddin Attaryň hem onuň müridi bolandygy aýdylýar. Ol taglymatlary we eserleri hem-de ýetişdiren pirleri arkaly Horasandan başlap Orta Aziýa, Ýakyn Gündogara, Hind okeanyň kenarlaryna we Anadolyda tasawwuf medeniýetiniň ýaýylmagynda möhüm orun eýelän beýik şahsyýetdir. XV asyrdan Bursada ýaşan we Osmanly Soltany Ýyldyrym Baýezidiň giýewi Emir Şemseddin Buharynyň (Emir Soltan) hem kubrawy tarykatynyň derwüşini bolandygyny aýtmak gerekdir. Nejmeddin Kubra Horezmde irşad hereketlerini amala aşyryp ýörkä, mongollar Horezmi basyp alýar we halky köpçülikleýin gyrgynçylyga salýarlar. Nejmeddin Kubra ýanyndaky 600-e golaý müridini toplaýar we olara halas bolmaklary üçin şäheri terk etmeklerini, her kimiň öz ýurduna dolanyp Allanyň ýolunda gullyk etmeklerini emredýär. Özi bolsa gojaly tapdan düşenligine garamazdan watanyny goramak üçin duşmana garşy söweşmäge karar berýär. Horezmiň paýtagty bolan Ürgenjiň (häzirki Köneürgenç) goranyşynda ýanynda galan birnäçe müridi bien birlikde şehit düşýär. Şeýlelikde oňa nebisine we şeytana garşy ömürboýy alyp baran "ruhy jihad" bilen birlikde "suri jihad" diýilen daşarky duşmanlara garşy watan goragynda hem bolmak bilen şehitlik derejesinde Allatagalanyň huzuryna çykmak nesip edýär. Rowaýata görä, bir mongolyň saçyndan berk tutup duran ýagdaýda wepat bolýar, emma ol saçy ölenden soňra hem aýyrmandygy üçin duşmanyň saçyny kesmäge mejbur bolupdyrlar. Möwlane Jeleleddin Rumi muny öz setirlerinde şeýle beýan edipdir:

"Bir elde noş kylyp iman şerabyn,
Bir elde kapyryň saçyn tutarlar".

Nejmeddin Kubranyň kümmeti ýurdumyzyň Daşoguz welaýatynyň Köneürgenç etrabynda ýerleşýär we halkymyz bilen bir hatarda daşary ýurtlylaryň hem iň köp zyýarata gelýän ýeridir.

■ Nejmeddin Kubranyň döreden eserleri:

- 1). "Usuly Aşere";
- 2). "Haimilhaif risalasy";
- 3). "Fewaýyhulhemal";
- 4). "Tasawwufda 10 esas".

■ Nejmeddin Kubra hakynda ýazylan kitaplar:

- 1). Süleýman Gökbulut "Nejmeddin Kubra"

■ Nejmeddin Kubra çeper edebiýatda:

- 1). Aşyrmät Garly "Jenneti gapy ýapylmasyn" / hekaýa;
- 2). Hemra Şirow "Nejmeddiniň ýylidyzy" / hekaýa.

Taryhy şahslar